

Frank Bos

Gomphus pulchellus

Plasrombout

De plasrombout komt alleen voor in West-Europa. In Nederland is hij de minst zeldzame rombout en ook de minst kieskeurige – hij plant zich voort in zowel stilstaand als stromend water. Waarnemingen komen vooral van de binnenlandse zandgronden en het rivierengebied. De soort is niet bedreigd, maar omdat het areaal betrekkelijk klein is, moeten we er toch zuinig op zijn.

Biotoop

Van alle Europese rombouten is de plasrombout het minst afhankelijk van stromend water, maar heeft waarschijnlijk wel zuurstofrijk water nodig. In Nederland wordt de soort vooral gevonden bij grote plassen met een spaarzame vegetatie op leem, klei, zand of grind, zoals bij zand- en grindafgravingen. De natuurlijke biotoop bestaat vermoedelijk uit nevengeulen en langzaamstromende delen van beken en rivieren, maar de plasrombout komt in Nederland slechts in kleine aantallen voor langs nevengeulen in de uiterwaarden en in langzaamstromende kanalen. In het zuidelijke deel van het areaal heeft *G. pulchellus* een ruimere biotoopkeuze, waaronder stuwmeren, bergbeken en uitdrogende plasjes in de beddingen van droogvallende rivieren (SUHLING & MÜLLER 1996).

Paringswiel

Levenswijze*Eieren en larven*

De eieren worden los in het water afgezet. In aanraking met water worden ze kleverig, waardoor ze aan planten of op de bodem blijven vastzitten. De larven leven ingegraven en zijn vaak met leem besmeurd (BUCHWALD 1983, SUHLING 1994). De bodem bestaat meestal uit leem of ander fijn sediment. De larven hebben een sterke voorkeur voor bodems die bedekt zijn met een detrituslaag van afgestorven plantenresten, waar ze waarschijnlijk een groter voedselaanbod en bescherming tegen vispredatie vinden (SUHLING 1994). Uitsluipen gebeurt op strandjes, waar ze beschutting van de schaarse vegetatie opzoeken.

Imago's

De imago's worden vaak ver van het water waargenomen en bij het water worden zelden grote aantallen gezien. Patrouillerende mannetjes vliegen laag langs randen van plassen of vlak langs de oevers van kanalen en beekjes. Naast geschikt voortplantingswater hebben imago's plaatsen nodig waar voldoende insecten vliegen om op te jagen, zoals bosranden, ruige weilanden of boomgaarden. Over het paringsgedrag is bijna niets bekend. Vaak vindt de paring plaats in ruigtes op enige afstand van het water. Waarnemingen van tandems zijn in Nederland zeldzaam. Plasrombouten zetten op twee manieren eieren af. Het vrouwtje kan in de vegetatie gaan zitten, waar ze in zes à zeven minuten een grote klomp eieren uitperst die aan het achterlijf blijft plakken. Dan vliegt ze naar het water en strijkt ze met korte dopende bewegingen van het achterlijf de eieren af op het water. Hierna keert ze terug naar de oever om een nieuwe klomp uit te persen. Volgens de tweede manier blijft ze boven het water vliegen en zet ze de eieren af met een frequentie van ongeveer één ei per twee seconden. Mogelijk verkiest ze in stromend water de eerste manier, maar in rustiger water de tweede. Het mannetje is bij de eiafzet afwezig (MÜLLER & SUHLING 1990, SUHLING & MÜLLER 1996).

Fenologie

De eieren komen na ongeveer twee weken uit, waarna de larven overwinteren. De levenscyclus neemt in Duitsland drie jaar in beslag, maar in het zuiden van Europa is ontwikkeling in twee jaar mogelijk (SUHLING & MÜLLER 1996). Nadat de eerste individuen begin mei uitsluipen nemen de aantallen snel toe. In Nederland zijn de laatste verse individuen in midden juni waargenomen. De plasrombout is een voorzomersoort waarvan de piek in midden juni valt. Voortplantingsactiviteit is vastgesteld tussen eind mei en eind juli.

Begeleidende soorten

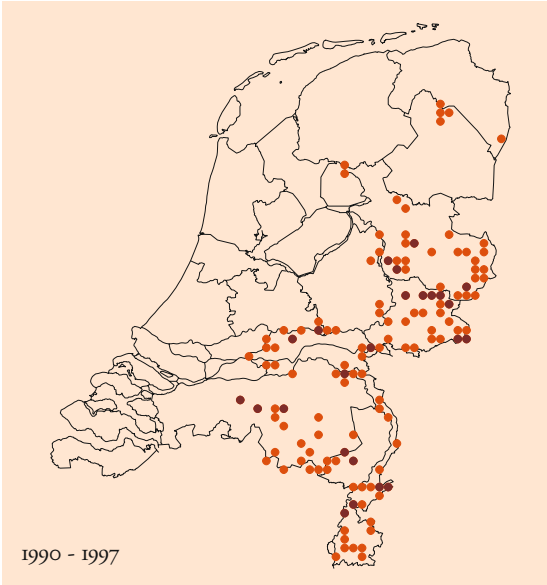
De belangrijkste begeleiders zijn *Calopteryx splendens*, *Coenagrion puella*, *Anax imperator* en *Libellula depressa*. Deze geven zowel de meest typische biotoop van *G. pulchellus* weer, zandplassen, als het voorkomen in beken en kanalen. Dat laatste blijkt ook uit de relatief grote overlap met soorten als *Platynemis pennipes*, *Somatochlora metallica* en *Libellula fulva*.

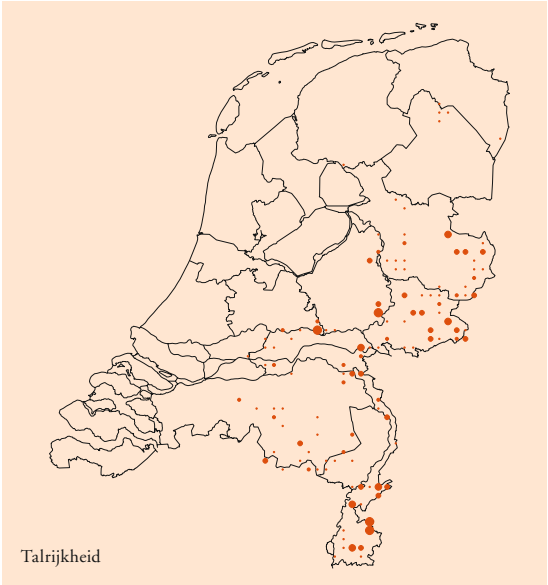
VOOR 1950

1950 - 1989

1990 - 1997

Talrijkheid

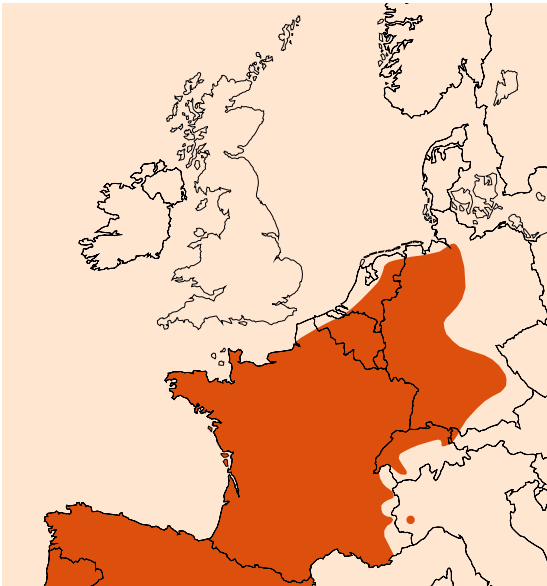
Begeleidende soorten

Alledaagse begeleiders	Trefkans (%)
<i>Ischnura elegans</i>	90
<i>Orthetrum cancellatum</i>	75
<i>Coenagrion puella</i>	66
<i>Anax imperator</i>	64
<i>Libellula depressa</i>	52
<i>Pyrrhosoma nymphula</i>	50
<i>Sympetrum sanguineum</i>	49
<i>Calopteryx splendens</i>	48
<i>Libellula quadrimaculata</i>	48
<i>Enallagma cyathigerum</i>	46
<i>Lestes sponsa</i>	46

Karakteristieke begeleiders	Gedeelde hokken	Overlap (%)
<i>Platynemis pennipes</i>	67	9
<i>Cordulia aenea</i>	59	9
<i>Libellula depressa</i>	100	8
<i>Libellula fulva</i>	22	7
<i>Somatochlora metallica</i>	49	7
<i>Calopteryx splendens</i>	92	7
<i>Anax imperator</i>	123	7
<i>Coenagrion puella</i>	126	6
<i>Pyrrhosoma nymphula</i>	96	6
<i>Brachytron pratense</i>	31	6

Biotoop

Optimaal: plassen, kanalen en afgravingen
Suboptimaal: beken; vennen

Gomphus pulchellus - plasrombout

	voor 1950	1950 - 1989	1990 - 1997
	minder algemeen	minder algemeen	vrij algemeen
atlasblokken	27	61	129
km-hokken	31	76	191

Rode Lijst thans niet bedreigd

Verbreidingsvermogen

Bij onderzoek met gemerkte dieren is gebleken dat de plasrombout tamelijk plaatstrouw is (EISELER & EISELER 1981). In Nederland zijn geen zwervers ver buiten het normale verspreidingsgebied aangetroffen. In de 20^e eeuw is de verspreiding uitgebreid naar Noordwest-Europa, vermoedelijk grotendeels dankzij wegeaanleg en andere bouwactiviteiten. De afgravingen, die het noodzakelijke zand en grind voor deze activiteiten leverden, liepen vol met water waardoor op korte onderlinge afstand geschikte biotopen ontstonden. Via deze plassen kon de plasrombout het areaal noordwaarts uitbreiden. In Noordwest-Europa zijn weinig andere libellen voor hun verspreiding zo afhankelijk van de mens.

Areaal

Het areaal is beperkt tot West Europa, met het zwaartepunt van de verspreiding in het zuidwesten. *G. pulchellus* komt algemeen voor in Frankrijk, Portugal en Spanje, maar is minder gewoon in de Alpen en de Pyreneeën. Ze heeft zich sinds het eind van de 19^e eeuw uitgebreid naar Noordwest Europa. Nu loopt de oostgrens ongeveer van Zuidoost-Frankrijk door Zwitserland tot het noordwesten van Duitsland. De noordgrens loopt tegenwoordig door het noorden van Nederland en Duitsland, maar sinds de jaren '80 breidt de soort zich uit in noordelijke en oostelijke richting. In Duitsland komt *G. pulchellus* vooral in het zuiden en westen voor, maar niet in hoger gelegen delen. In België en Luxemburg is de soort verspreid en vrij gewoon.

Verspreiding in Nederland

In 1881 werd de plasrombout voor het eerst in Nederland waargenomen. Kort daarop werd de soort op nog acht plaatsen in Zuid- en Midden-Nederland gevonden, waaronder Woerden, één van de meest westelijke waarnemingen ooit (ALBARD 1889). Tussen 1900 en 1920 bleven de populaties min of meer stabiel. In Duitsland breidde de soort zich in deze periode gestaag uit (RUDOLPH 1980). In de jaren '20 werden op veel plaatsen grote aantallen gezien die nu nergens meer voorkomen (LIEFTINCK 1926B). Wellicht had de plasrombout in deze periode zijn grootste verspreiding. Vanaf de jaren '30 begon de plasrombout achteruit te gaan en in de jaren '50 was de soort zeer zeldzaam – uit de periode 1947-1964 is slechts één waarneming bekend. Hoewel de larven ingegraven en onder zuurstofarme omstandigheden leven, zijn ze waarschijnlijk niet bestand tegen sterke vervuiling. Ook de

toegenomen algengroei kan de larven belemmeren. Vanaf halverwege de jaren '60 neemt de plasrombout weer langzaam toe en tegenwoordig zijn er in het zuiden en oosten van het land weer vrij veel vindplaatsen. De soort is tamelijk zeldzaam bij grotere plassen in Noord-Brabant, Achterhoek en Twente. In het Rivierengebied komt de soort bij de Maas vrij algemeen voor, langs de IJssel, Nederrijn en Waal is hij schaars. In Noord-Drenthe en Zuid-Groningen bevinden zich enkele kleine geïsoleerde populaties. De plasrombout is een tamelijk onopvallende, vroeg vliegende soort die gemakkelijk over het hoofd wordt gezien. Hierdoor is het goed mogelijk dat er populaties gemist zijn, maar het verspreidingsbeeld zal in grote lijnen kloppen.

Toekomst en bescherming

De plasrombout gaat niet achteruit en behoeft geen directe bescherming. In Duitsland is nog steeds sprake van vooruitgang, zodat niet te verwachten is dat de soort op korte termijn zal achteruitgaan. Omdat de soort in Nederland goeddeels beperkt is tot onbeschermde plaatsen buiten natuurgebieden is het wel van belang het voorkomen nauwlettend te volgen. Natuurontwikkeling in het Rivierengebied zou kunnen bijdragen aan het ontstaan van nieuw biotoop.

SUMMARY

Gomphus pulchellus is a Southwest European species. Despite being in its northern outpost, the species is fairly common in The Netherlands. Its status has remained quite stable during the past century, although it appears to have been rarer between the 1930s and 1960s. The species is confined to the eastern and southern parts of the country. It is found in rather open, larger water bodies, for instance in gravel- or sandpits, abandoned canals and oxbows. Because its world range is small and many of its habitats are unprotected, *G. pulchellus* deserves some conservation concern.

Vliegtijd

Voorzomersoort

Hoofdvliegtijd: begin juni

t/m eind juni

Vroegste datum: 6 mei

Laatste datum: 20 augustus

